

Barn som pårørende ved afasi: ideer til aktiviteter

Haaland-Johansen, L., Knoph, M. I. K. & Ingvaldsen, S., 2011

Forord

Afasiteamet ved Bredtvet kompetansesenter fikk gjennom Afasiforbundet i Norge i 2008 prosjektmidler fra ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering. Midlene skulle brukes til å arrangere grupper for barn av afasirammede og til å skrive et idéhefte basert på erfaringer fra prosjektet. Målsettingen med gruppene var å gi barna ressurser til å takle og håndtere situasjonen bedre og en mulighet til å møte og lære av andre barn i samme situasjon.

Familiemedlemmer og fagpersoner viste interesse for prosjektet, men det var for få påmeldte til å avholde gruppemøtene som planlagt. Vi kom derfor, i samråd med ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering, frem til at vi skulle gjennomføre kun den delen av prosjektet som handlet om å lage et idéhefte med tanke på fremtidige grupper av den type som vi hadde tenkt å gjennomføre. Aktivitetene som beskrives i heftet er hentet fra grupper for barn av afasirammede som vi har arrangert ved tidligere anledninger, og fra klinisk arbeid med afasirammede og barn med språkvansker.

Dette idéheftet passer best for barn i barneskolealder, noen oppgaver for de minste barna, andre for de litt eldre. Gruppeledere bør prøve å ha minst mulig aldersspredning i gruppene.

En takk rettes til Frøydis Tevik, Åse-Marie Bergfall og Kristin Feragen for gode ideer til aktiviteter. I tillegg rettes en takk til Ingvild Røste og Eli Qvenild, kolleger på afasiteamet på Bredtvet, for nyttige innspill underveis. Til slutt vil vi takke Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering for de økonomiske mulighetene til å lage dette idéheftet.

Oslo, 30. januar 2011

Monica I.K. Knoph (prosjektleder), Line Haaland-Johansen og Sissel Ingvaldsen

Innholdsfortegnelse

1. Forord
2. Bli-kjentaktiviteter
 - Presentasjonsrunde
 - Hva er likt og ulikt?
 - Engasjerende aktiviteter i gruppe
3. Hva er språk- og kommunikasjonsvansker?
 - Klosse-samarbeid
 - Ordleting
 - Vise, ikke si
 - Språkdetektiver
4. Hvordan oppleves fysiske begrensinger?
 - Sanseløs løype
 - Karamell i eske
5. Hvordan virker hjernen, egentlig?
 - Hjerne-quiz
 - Hjernen har en vaktmester
 - Marionettelek
6. Erfaringer og følelser
 - Hva er afasi?
 - Hva gjør jeg når andre spør?
 - Ballong-figur
 - Tidslinje
7. Vedlegg

Bli-kjentaktiviteter

Presentasjonsrunde

Hensikt

Bli-kjentaktiviteter er viktige for at barna skal bli trygge på hverandre og på kurslederne. De er også av betydning for at barna tidlig skal forstå hvorfor de er på et slikt kurs. Det er viktig å klargjøre fra starten av at alle er i samme situasjon. Det er lurt å avklare forventninger tidlig og samtidig gi barna muligheten for å komme med egne innspill til aktiviteter.

Materiell

- En ball eller en annen gjenstand
- Stoler plassert i en ring, eller barna kan sitte i en ring på gulvet

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Hele gruppa sitter sammen i en ring. Den som holder ballen/gjenstanden har ordet. Alle skal gi en enkel presentasjon av seg selv, f.eks. navn, alder, bosted. De kan gjerne fortelle om hvorfor de er på kurs, om de gleder deg eller gruet seg til å komme, fortelle hva de tror de skal gjøre på kurset og komme med egne ideer til temaer.

Bli-kjentaktiviteter

Hva er likt og ulikt?

Hensikt

De fleste barn som har en afasirammet forelder har aldri møtt andre barn i samme situasjon. Ofte føler de seg veldig annerledes enn alle andre og alene om å ha det sånn som de har det. Ved å tydeliggjøre at det er andre barn som også har en forelder med de samme vanskene vil barna kunne finne støtte og utveksle erfaringer.

Materiell

- En ball eller en annen gjenstand
- Stoler plassert i en ring, eller barna kan sitte i en ring på gulvet

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

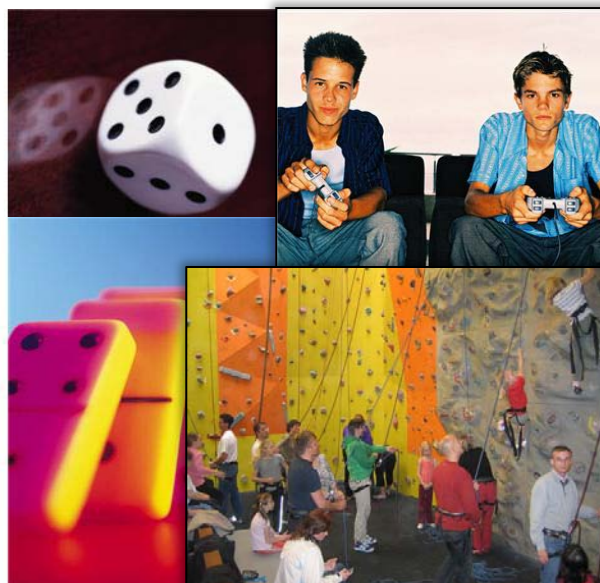
Hele gruppa sitter sammen i en ring og snakker om hva som er likt for alle barna på gruppa og hva som skiller dem fra hverandre. Det kan være "ufarlige" ting som at mange kanskje liker å spille fotball eller å danse. Det kan også være mer alvorlige ting som for eksempel at alle som er på gruppa har en forelder som har vansker med språket, som er blitt syk, som ikke er som før.

Oppfølging

Gruppelederen leder oppsummering av diskusjonen.

Bli-kjentaktiviteter

Engasjerende aktiviteter i gruppe

Hensikt

Denne type aktiviteter "varmer opp" deltakerne og skaper en gruppetilhørighet. God gruppedynamikk er essensielt for å lykkes med grupper for små pårørende.

Dette er også gjerne "ufarlige" aktiviteter som kan passe som pauseaktiviteter innimellom andre mer faglig funderte aktiviteter.

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Eksempler på aktiviteter kan være kreative aktiviteter som forming/tegning/maling eller skriving, fysiske aktiviteter som klatring, en tur ut i naturen eller på en idrettsplass/lekeplass eller liknende, spill som f. eks. Alias, Fantasi eller Cranium Cadoo, interaktive tv-spill som f. eks. Wii sports, med mer. Det er bare fantasien (og egenskaper ved deltakerne, kursstedet og gruppeleder) som setter grenser for hvilke aktiviteter som kan være aktuelle i gruppa.

Hva er språk- og kommunikasjonsvansker?

Klosse-samarbeid

Hensikt

Samarbeid er et vesentlig og vanlig element ved kommunikasjon, hva enten de som deltar i kommunikasjonen har en språkvanske (f.eks. afasi) eller ikke. Det er vanlig at vi hjelper hverandre i kommunikasjonen. Det er også vanlig at vi spør, gjetter, eller viser (sier med egne ord) hva vi tror vi har forstått, dersom kommunikasjonen blir vanskelig. Målet med aktiviteten er å gi barna konkrete erfaringer med betydningen av samarbeid i samtale.

Materiell

- Legoklosser eller andre klosser
- Gjerne stoler og arbeidsbord/pulter, plassert slik at barna sitter med stolryggene mot hverandre

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Barna går sammen to og to, og sitter med ryggen mot hverandre. De har begge samme mengde klosser foran seg, ikke alt for mange slik at det ikke blir for vanskelig. Den ene bygger en figur av klosser og skal forklare for den andre hvordan den ser ut, slik at den andre skal kunne bygge en identisk figur.

Oppfølging

Snakk om aktiviteten etterpå. Hvordan gikk det? Lett? Ganske vanskelig? Var det noe den andre gjorde eller sa som gjorde at det ble lettere å løse oppgaven?

Hva er språk- og kommunikasjonsvansker?

Ordleting

Hensikt

De fleste som har afasi har ofte vansker med å finne ordet de er ute etter, de har ordleting. Målet med aktiviteten er å la barna erfare nettopp ordleting. Hensikten er å la barna erfare hvor vanskelig dette kan være. En annen hensikt er å gi barna noen konkrete erfaringer med det å måtte bruke andre ord, omskrivninger, beskrivelser og forklaringer, i situasjoner der man ikke kan si det ordet man egentlig mener.

Materiell

- Oppgavekort, f.eks. hentet fra spill av typen Alias Junior, Alias, Cranium Cadoo eller likende

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Bruk oppgavekort med ord på, gjerne enkle substantiver. Barna trekker kort etter tur. De skal ikke vise hva som står på kortet til de andre. Barnet som trakk kortet forsøker så å formidle det som står på kortet, uten å si ordet. Barna får ikke lov til å mime, vise, peke eller på andre måter hjelpe til i kommunikasjonen. De kan kun gi de andre hint om hvilket ord det dreier seg om, ved å beskrive og forklare ordet muntlig.

Oppfølging

Hvordan gikk dette? Snakk om aktiviteten etterpå. Noen ganger kan man finne andre ord, når man ikke kommer på det ordet man egentlig vil si. Men det er ganske vanskelig å si noe på andre måter. Selv enkle ord, som katt, bil, hus, kan være utfordrende å forklare for andre, uten å si selve ordet.

Hva er språk- og kommunikasjonsvansker?

Vise, ikke si

Hensikt

Personer med afasi har språkvansker, på mange og ulike måter. Noen ganger er det mulig å formidle det man ønsker å si, uten å bruke ord. Målet med aktiviteten er å gi barna konkrete erfaringer med dette. Dette er også en "ufarlig" og morsom aktivitet som kan passe som pauseaktivitet innimellom andre aktiviteter.

Materiell

- Oppgavekort, f.eks. hentet fra spill av typen Junior-fantasi, Fantasi, Cranium Cadoo eller likende
- Plastelina
- Tavle/flip-over eller annet til å tegne på
- Noe å tegne med (kritt eller tusj)

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Del barna inn i to lag. Bruk oppgavekort med ord på. Barna trekker kort etter tur. Den som trekker kortet skal forsøke å formidle det som står på kortet uten å si noe, og la barna på det andre laget gjette. De to lagene bytter på å være den som formidler og de som gjetter. Det er ikke lov å si noe, men man kan mime (bruke kroppen, ansiktet, gester), tegne, forme i plastelina, peke eller på andre måter vise.

Oppfølging

Hvordan gikk dette? Snakk om aktiviteten etterpå. Noen ganger kan man fortelle noe uten å "snakke med ord".

Hva er språk- og kommunikasjonsvansker?

Språkdetektiver

Hensikt

Samtaler består ikke bare av ord. Bruk av alternative og supplerende måter, som kroppsspråk, gester, peking, tegning, skrift, med mer, er vesentlige og vanlige elementer i samtale. Dette gjelder enten de som deltar i kommunikasjonen har en språkvanske (f. eks. afasi) eller ikke. Målet med aktiviteten er å gjøre barna bevisst på at det er vanlig og "normalt" å bruke mer enn bare ord når vi snakker sammen.

Materiell

- Observasjonsskjema (vedlegg 1), der ulike typer språk- og samtalestøttende aktiviteter er listet opp
- Noe å skrive med

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Barna får hvert sitt observasjonsskjema. Alle "språk- og samtalestøttende" aktiviteter som er listet opp gjennomgås og forklares. Det bør være noe plass på arket, slik at barna selv kan supplere listen. Etter en gjennomgang i plenum går barna ut på spaning – to og to eller hele gruppen sammen. Det kan være en fordel for diskusjonene i etterkant at også den/de voksne er med på spaningen. Velg dere ut et sted der mange voksne er samlet og der det er ok at barna åpenlyst observerer og noterer. Velg gjerne et sted der man kan forvente at det kommuniseres på flere måter. De voksne som observeres kan ikke kun være personer med afasi. Barna skal følge med på at de voksne snakker sammen, og krysse av hver gang de ser at noen gjør noe av det som er listet opp på observasjonsskjemaet.

Oppfølging

Snakk om aktiviteten etterpå. Hensikten er å bevisstgjøre barnet på at alternative og supplerende måter er vanlig i samtaler – så vel for personer med og uten afasi.

Hvordan oppleves fysiske begrensinger?

Sanseløs løype

Hensikt

Afasirammede har ofte fysiske utfall som følge av skaden sin. Halvsidig hel eller delvis lammelse som rammer høyre ben er vanlig. Målet er at barna gjennom aktivitet skal erfare hvordan det kan være å oppleve fysiske begrensninger.

Materiell

- Erteposer
- Svamper
- Skjerf, tørkle eller likende til å lage "bind" foran øynene
- Ulike typer "hindre". Bruk dagligdagse objekter slik som f.eks. stoler, bord, søppelbøtte, pappesker, puter, med mer

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Barna går sammen to og to. Den ene får bind for øynene, en ertepose festet under den ene foten og en svamp under den andre. Det er på forhånd laget en hinderløype. Det ene barnet skal geleide det andre over og rundt hindre. Aktiviteten bør gjentas flere ganger, der barna bytter på å ha bind foran øynene og å føre.

Oppfølging

Snakk om aktiviteten etterpå. Hvordan var det? Ganske vanskelig? Men det gikk bra – hvorfor? Tenke høyt sammen om hvorfor de tror vi gjorde dette.

Hvordan oppleves fysiske begrensinger?

Karameller i eske

Hensikt

Afasirammede har ofte fysiske utfall som følge av skaden sin. Nedsatt funksjon og førlighet i den ene armen, gjerne den høyre, er vanlig hos personer med afasi. Målet er at barna gjennom aktivitet skal erfare hvordan det kan være å oppleve fysiske begrensninger.

Dette er også en "ufarlig" og populær aktivitet som kan passe som pauseaktivitet innimellom andre aktiviteter.

Materiell

- Karameller, twist, eller annet godteri som passer for gruppen
- Eske fylt med løv, isoporbiter, "boller" av sammenkrøllet avisapir eller liknende
- Skjerf, tørkle eller likende ("bind for øynene")
- Polvotter eller liknende

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Fyll en stor eske med løv, isoporbiter, sammenkrøllet avisapir eller liknende, og med karameller, twist eller annet godteri. Oppgaven går ut på å prøve å få tak i karamellene med bind foran øynene og store votter på hendene.

Oppfølging

Snakk gjerne om aktiviteten etterpå. Hvordan synes barna det var å måtte "jobbe" så masse for å finne frem til karamellen?

Hvordan virker hjernen, egentlig?

Hjerne-quiz

Hensikt

På en enkel måte å illustrere hva som skjer i hjernen når noen får afasi. Skape mestring ved å gjøre barna til "eksperter" på hjernen.

Materiell

- Plansje med modell av hjernen, f.eks. på et laminert A3-ark
- A4-ark med den samme hjernemodellen: ett ark til hvert barn
- Blanke ark og noe å skrive/tegne med
- Tape, post-it-lapper

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Snakk om hvor ulike funksjoner finnes i hjernen: syn, hørsel, språkforståelse, språkproduksjon, bevegelse, følelser. Dette må naturligvis gjøres svært enkelt, men en slik måte å jobbe på kan hjelpe barna med å forstå hvorfor en skade i hjernen kan føre til språkvansker og andre vansker. La barna tegne symboler som skal representere hvert av områdene. Det kan for eksempel være et øye for syn, et øre for hørsel, en snakkeboble for det å snakke (språkproduksjon), en tenkeboble for det å skjønne hva folk sier (språkforståelse) og et hjerte for følelser.

Konsentrer dere om ett og ett hjerneområde, og hjelp barna å plassere symbolet på rett sted på eget hjerne-ark. Deretter skal tilsvarende symboler plasseres på rett sted på hjernemodellen på det store arket, i plenum. Barna kan bytte på å plassere symbolene. Det er lov å ha med sitt eget ark opp som huske-lapp.

Oppfølging

Arranger en uformell quiz (f.eks. barna mot foreldrene). Se hvem som kan plassere flest områder på rett sted i hjernen. La barna bruke egne huske-ark.

Hvordan virker hjernen, egentlig?

Hjernen har en vaktmester

Hensikt

Språket er organisert på en veldig systematisk måte i hjernen. Når man får afasi blir det rot i språksystemet. Hensikten med denne aktiviteten er at man på en enkel måte illustrerer hva som skjer i hjernen når noen får afasi.

Materiell

- Et dukkehus som symboliserer hjernen
- En dukke som kan være vaktmester
- Post-it lapper/ordkort med ord

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

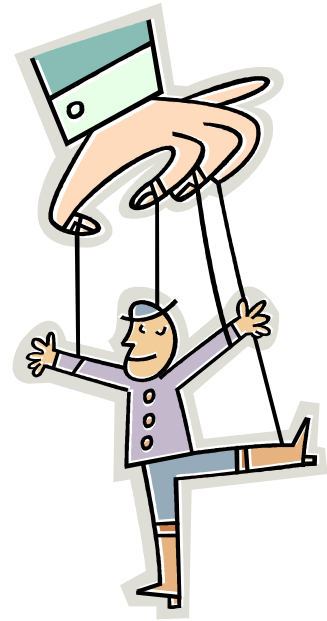
Barna skriver relevante ord eller tegner relevante bilder på ordkort. Ordene og bildene har sine faste plasser i huset (f.eks. kjøleskapet på kjøkkenet). Barna hjelper vaktmesteren å plassere ordene og bildene på den riktige plassen. Gruppelederen roter i huset og plasserer f.eks. kjøleskapet på do. Barna hjelper så vaktmesteren å rydde og plassere ordene og bildene på den riktige plassen.

Oppfølging

Følg opp med samtale rundt hva som skjer når ordene eller bildene ikke er på plassene sine. Tar det lengre tid å finne dem da? Må man gå omveier eller finne andre løsninger?

Hvordan virker hjernen, egentlig?

Marionette-lek

Hensikt

Venstre hjernehalvdel styrer høyre kroppshalvdel. Mange som har afasi (skade i venstre hjernehalvdel) får halvsidige lammelser og mister førlighet og kontroll i høyre arm og/eller ben. Med en slik aktivitet kan man på en enkel måte å illustrere hva som kan skje med kroppen når hjernen får en skade og ikke kontrollerer kroppen på samme måte som før.

Materiell

- Hyssing eller garn
- Evt. materiell til å lage egne marionettedukker, f.eks. papp og splittbinders

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

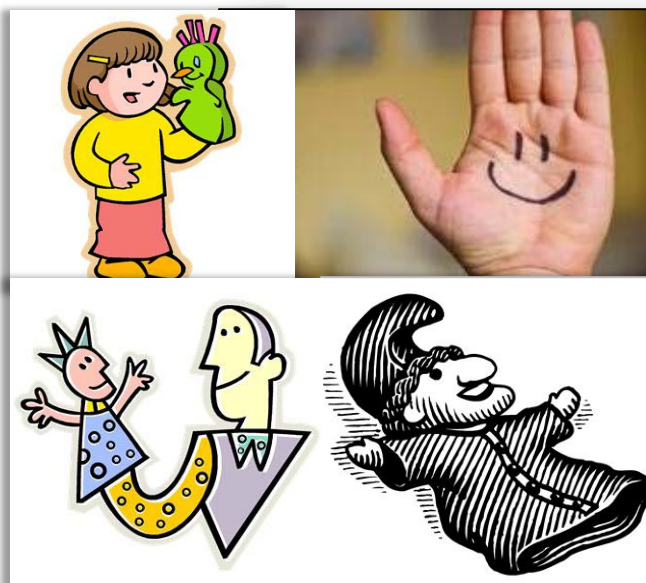
Ett barn sitter på en stol og fungerer som dukke. Man fester tråder til ben og armer og et annet barn står bak og prøver å trekke i trådene og på denne måten styre "dukken". Man kan også la barna lage sine egne marionettedukker for å illustrere hvordan kroppen styres fra hjernen. Dette kan gjøres enkelt ved å lage sprellemenn av papp og splittbinders og feste tråder i armer og bein.

Oppfølging

Samtale om hvordan hjernen styrer kroppen, og hva som skjer når en eller flere av trådene blir ødelagte.

Erfaringer og følelser

Hva er afasi?

Hensikt

Det er godt for barna å få fortelle om hvordan de har det, kanskje spesielt til andre barn som er i en liknende situasjon som de selv. I tillegg er det viktig å gjøre barna forberedt på å møte og takle spørsmål fra andre barn (og evt. voksne).

Materiell

- To hånddukker, dukker, figurer, håndflater (med påtegnede fjes) eller likende. Se illustrasjon for ideer.

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Sitt slik at alle kan se hverandre og sitter i nærheten av hverandre, f.eks. i en liten ring. La to dukker/figurer "snakke sammen". Den ene dukken/figuren har en mamma/pappa med afasi. Snakk om hvilke spørsmål man kan få om mamma eller pappa. Hva sier de andre barna? Hva spør de om? Finn frem til hva man kan svare når andre spør. La gjerne barna prøve å styre hver sin dukke/figur i rollespill.

Oppfølging

Aktivitetene innen området "Erfaringer og følelser" i dette heftet bør sees/brukes i sammenheng med hverandre. Denne aktiviteten kan gjerne følges opp av aktiviteten *Hva gjør jeg når andre spør?*

Erfaringer og følelser

Hva gjør jeg når andre spør?

Hensikt

Når noen får afasi kan mye bli annerledes enn det var. Språket er ikke som før og kanskje er det også vanskelig å bruke deler av kroppen. Når noe er annerledes, blir andre mennesker ofte nysgjerrige. Da kan de stille mange spørsmål. Barn som har en mor eller far som har afasi kan få slike spørsmål, om hvorfor moren eller faren er slik eller sånn. Figuren "Hva gjør jeg når andre spør?" kan gi noen tips for å forberede barnet til å svare på disse spørsmålene.

Materiell

- Figuren "Hva gjør jeg hvis andre spør?" (vedlegg 2) og blyant
- Flip-over eller tavle

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Barnet får utdelt en figur og skal fylle ut med forslagene de har til svar. De kan godt sitte sammen to og to og komme frem til gode ideer sammen.

Man kan ha figuren på en flip-over eller tavle. Barna oppfordres til å komme med ideer og forslag til hva man gjør hvis andre spør og en voksen skriver det inn i figuren.

Oppfølging

Diskutere videre med barna enkeltvis eller sammen om gode svar som gjør barna mer forberedt hvis noen spør.

Erfaringer og følelser

Ballong-figur

Hensikt

Når noe vanskelig skjer i familien kan det være vanskelig for barn å skille ut hva som er vanskelig og hva som er som før. Alt kan føles "annerledes" eller "kaotisk". Ballong-figuren er en illustrasjon som viser at mennesker har ting som gir glede og løfter oss, mens andre ting er vanskelig og trekker ned. Figuren kan være med på gjøre noe "stort" og vanskelig mer nyansert og håndterbart.

Materiell

- Ballong-figur (vedlegg 3) og blyant og evt. fargestifter

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Man viser figuren for hele gruppa og forklarer hvordan de kan fylle den ut. Deretter kan hver enkelt fylle ut sin figur. Barnet kan selv være med å fylle ut hva som skal stå i ballongene ("Hva gjør deg glad?") og blyloddene ("Hva gjør deg trist?"). En av de voksne kan gå rundt og hjelpe til. Etterpå kan man også vise en stor figur, for eksempel på flip-over, der alle barna kan komme med sine forslag og slik lage en felles figur.

Oppfølging

Tema for felles samtale etterpå kan dreie seg om at alle mennesker har noe de synes er vanskelig og noe som gjør oss glade. At en i familien har fått afasi kan være en slik vanskelig ting. Man kan videre snakke om hva som er likt og forskjellig i barnas forslag.

Erfaringer og følelser

Tidslinje

Hensikt

Barna som har en mor eller far med afasi har en dramatisk hendelse i sin historie. De historiene vi skaper om oss selv organiserer våre erfaringer, men de styrer dermed også vår atferd og påvirker de erfaringene vi gjør. Å lage en tidslinje som viser viktige hendelser i barnets liv er med på vise barnet "historien om seg selv". Dette kan være med på å gi barna en oversikt og følelse av sammenheng når tilværelsen føles vanskelig eller forvirrende.

Materiell

- Et ark med en tegnet tidslinje (f.eks. en linje som starter med når barnet blir født og et merke ved hvor barnet er i dag) og blyant

Beskrivelse og praktisk gjennomføring

Man viser tidslinje-figuren for hele gruppa og forklarer hvordan de kan fylle den ut. Deretter kan hver enkelt fylle ut sin figur. En av de voksne kan gå rundt og hjelpe til. Etterpå kan man sette seg i en ring og snakke om hva barna har fylt ut som viktige hendelser i sine tidslinjer. Man kan også la barna sitte sammen to og to å gjøre dette.

Oppfølging

I samtalen ønsker man å vise barna at de har sin helt egen, unike historie. Man forsøker å støtte barna i at historien de forteller om seg selv og de erfaringene de har gjort henger sammen. Selv om hver historie er unik, er det også noe felles. Alle barna har en hendelse i sin tidslinje da en av foreldrene fikk afasi og livet ble "snudd på hodet". Ved å ha fokus på ulike måter å mestre en slik situasjon på, kan barna lære av hverandre.

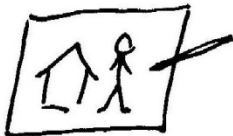
Vedlegg

Illustrasjoner ved Sissel Ingvaldsen.

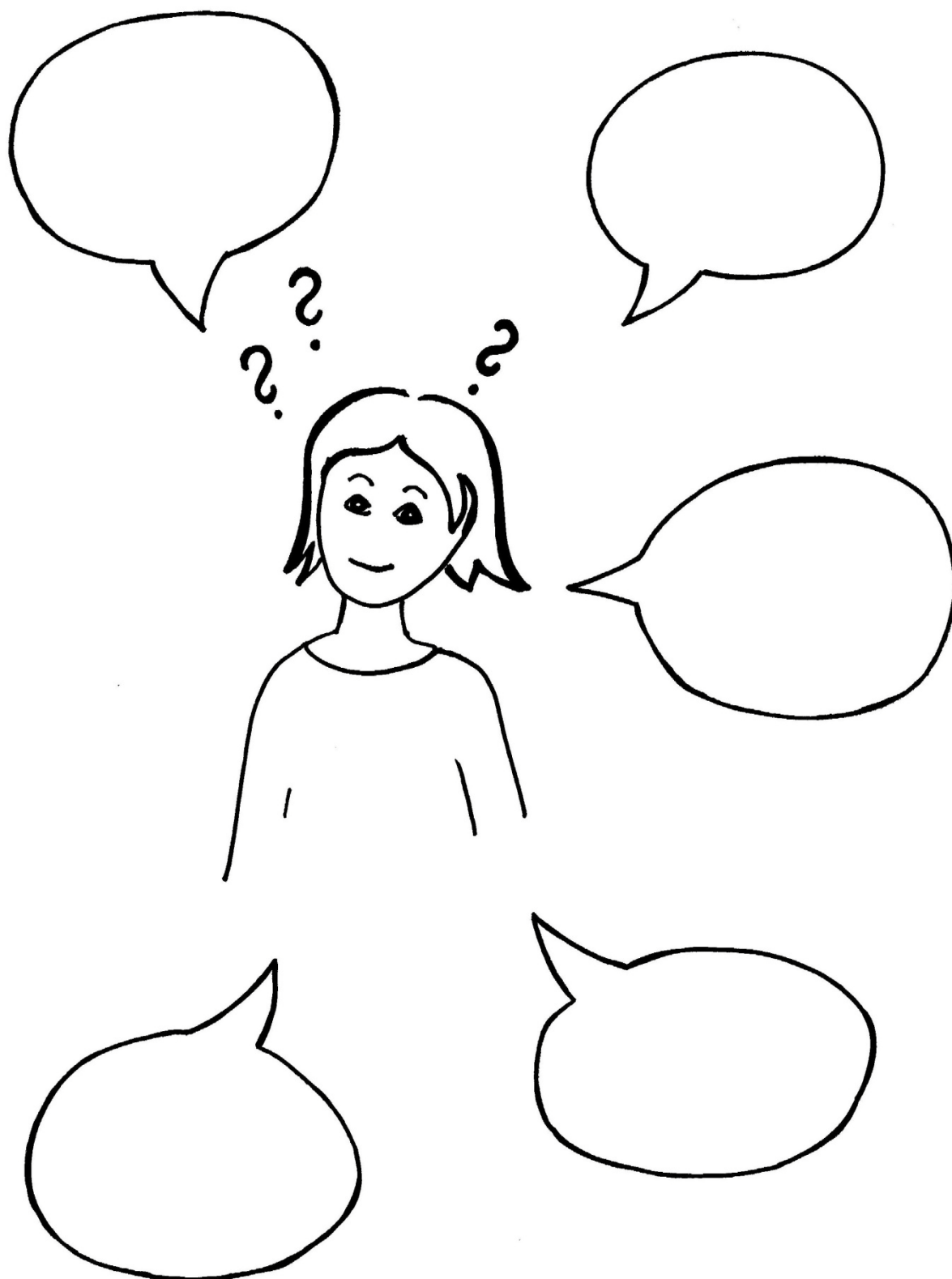
Vedlegg 1: Språkdetektiver

Sjekkliste

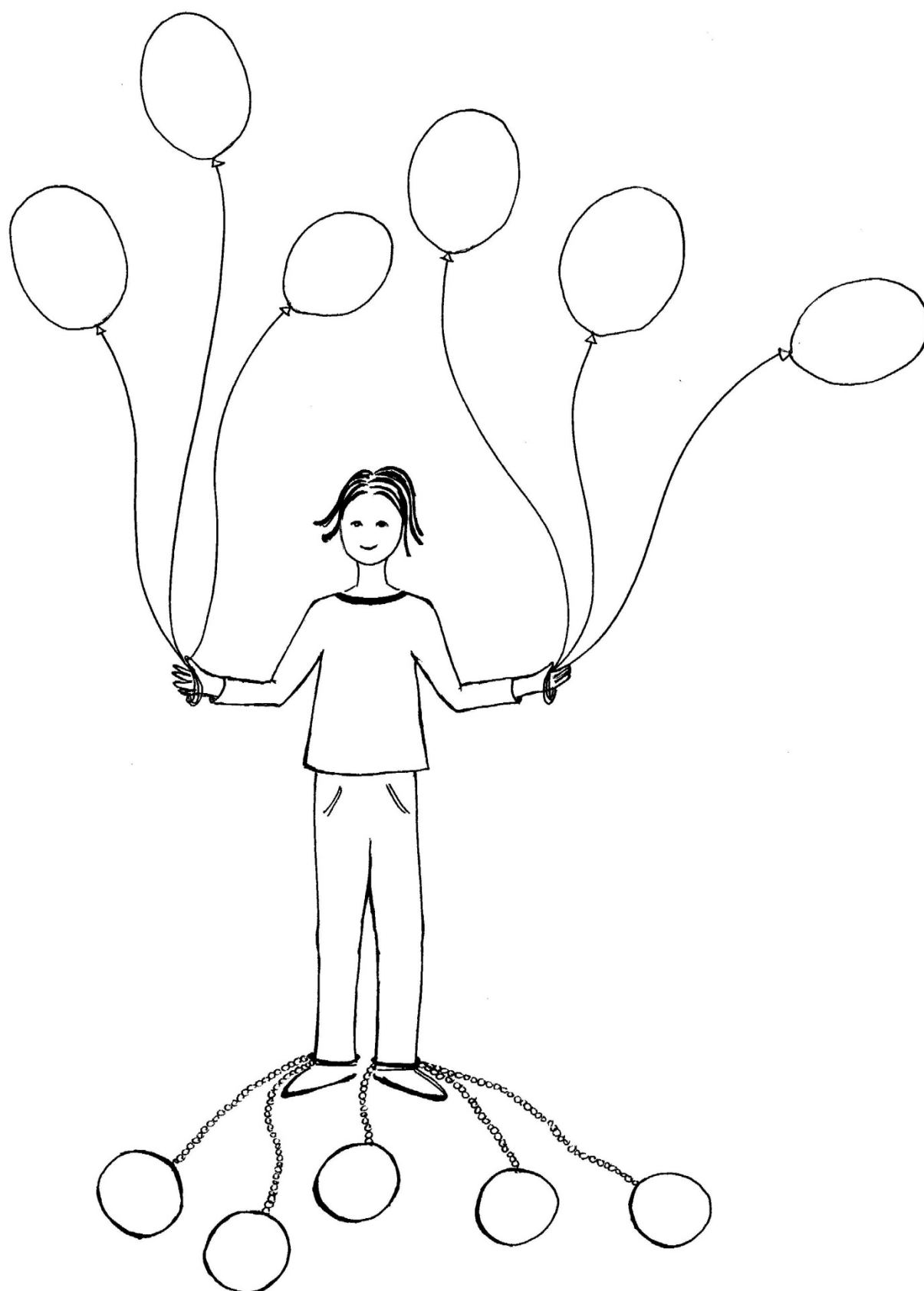

Snakke		
Gester		
Ansiktsuttrykk		
Tegne		
Skrive		
Annet...		
Annet...		

Vedlegg 2: Hva gjør jeg hvis andre spør?

Vedlegg 3: Ballong-figur

Egne notater